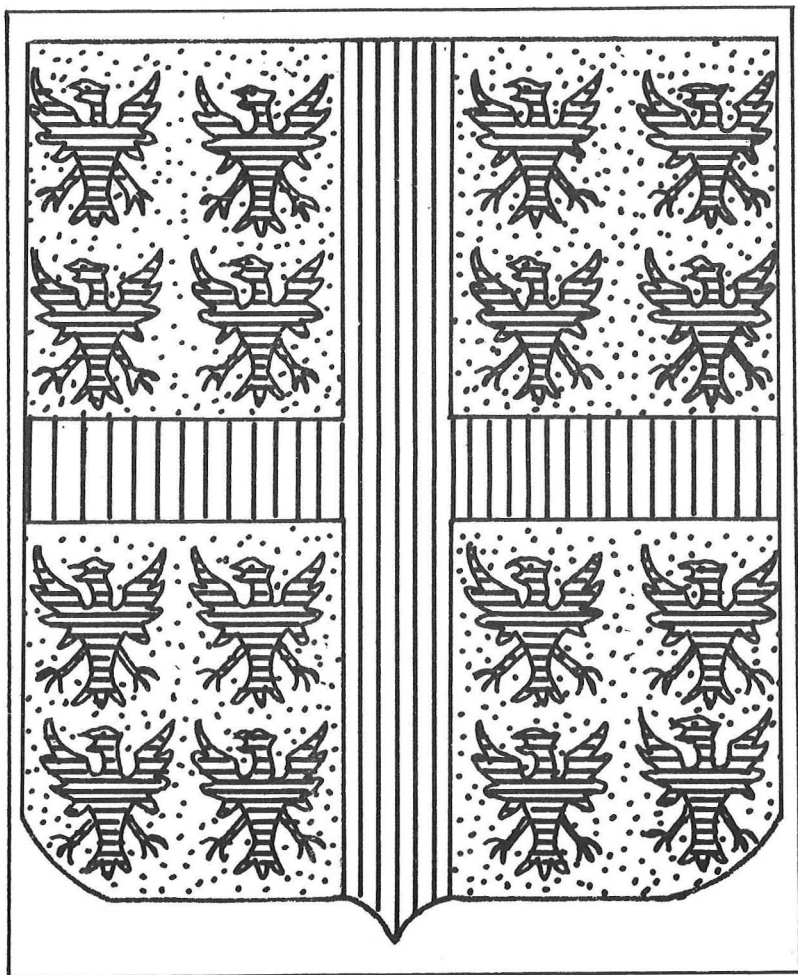


Driemaandelijks berichtenblad van de heemkundige kring **HET LAND VAN NEVELE**

Vereniging zonder winstoogmerk



MAART 1981 - JAARGANG XII - AFLEVERING 1

Bij de kafftekening

Het wapen van de familie DE MONTMORENCY, zie ook in dit nummer J. VAN DE CASTEELE, Wapenschilden uit het Nevelse, blz. 393.

**Driemaandelijks berichtenblad
van de heemkundige kring
HET LAND VAN NEVELE**

Vereniging zonder winstoogmerk

MAART 1981 - JAARGANG XII - AFLEVERING 1

**Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9841 Nevele - Merendree**

Het berichtenblad „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijks uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 8
9841 NEVELE Merendree.

Voor verdere informatie i.v.m. de opgenomen artikels en bijdragen voor het berichtenblad, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen. Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen er gratis aan deelnemen.

Haar werkgebied wordt gevormd door vijf afdelingen die respectievelijk volgende deelgemeenten omvatten :

- 1e afdeling : Nevele, Vosselare
- 2e afdeling : Hansbeke, Poesele
- 3e afdeling : Landegem, Merendree.
- 4e afdeling : Lotenhulle, Poeke.
- 5e afdeling : Bachte-Maria-Leerne, Meigem, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Zeveren.

De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling i.v.m. de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Vosselarestraat 16, 9840 NEVELE-Landegem.

- **Abonnement en lidmaatschap** : 300,- fr. per jaar
500,- fr. per jaar als erelid
te storten op rekening 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele” v.z.w., Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.
 - **Losse nummers** : voor zover voorradig.
 - **Opzegging abonnement** : vóór 1 december.
 - **Overname van teksten** toegestaan mits bronvermelding.
-

Lay-out : P. D'Hoker.

Gedrukt in de beschutte Werkplaats „Nevelland” te Nevele.

UIT VIJF OUDE OORKONDEN OVER TIENDEN TE HANSBEKE

1. De eerste vermelding op 29 juli 1147 (4 kal. aug.) van de dorpsnaam *Hansbeke* komt voor in de pauselijke oorkonde van Eugenius III (1145-1153) die hij richt aan Goswijn, abt van de O.-L.-Vrouweabdij te Drongen. Hij bevestigt er onder meer dat het *altare de Hansbeka* tot het bezit van de abdij behoort (1).
2. Op 27 januari 1155 (6 kal. feb. 1154 ; indictie III) wordt dit nogmaals door paus Adrianus IV (1154-1159) herhaald : *altare de Ansbeke* (2).
3. Kort daarop echter, op 1 mei 1160, deelt Geraard, bisschop van Doornik (1149-1166) daarentegen mede dat hij het *altare de Ansbeke cum omnibus appertinentiis suis*, schenkt aan abt Jan. Dit is Jan van Melle van dezelfde abdij (3).

Schijnbaar is hier dus een tegenspraak !

Me dunkt zit de zaak zo :

De eerste maal, dus vóór 1147, het charter dienaangaande is ons in origineel onbekend, werd normaal enkel het altaar geschonken. Dit wil zeggen het meer geestelijk deel van de *ecclesia*. Aan het altaarbezit is immers het presentatierecht van de pastoor verbonden. Dit was dus uit handen van de *persona* naar Drongen overgegaan (4). De *persona* hield zeker nog de pastoorsprebende met haar verschillende inkomsten voor zich. Dit meer tijdelijk aspect van de *ecclesia* bestond uit de *dotatiegoederen* en haar inkomsten (gronden), de *obventiones altare* (giften van de gelovigen op bepaalde feestdagen onder het jaar), en misschien ook nog uit een deel van de *grote tiende* of *graantiende*. Veelal was een derde immers met het altaar verbonden (5).

Wat gebeurde er nu op 1 mei precies ?

Gezegde bisschop schenkt dus, in het vooruitzicht van de goddelijke beloning, het altaar plus alle bijhorigheden, (dus ontegensprekelijk de volle kerkgave) aan abt Jan. Drongen bezit dus van dit ogenblik af de *kerk*, zowel wat haar geestelijk als haar tijdelijk aspect betreft. Men kan hier reeds spreken van een volledige *incorporatio* (6). Alles berustte in handen van een patroon, conform de kerkelijke onderrichtingen uit diverse concilies. Zo een *incorporatio plena* heeft men slechts wanneer én presentatierecht én de kerkgoederen-

inkomsten, welke met de pastoorsprebende samengaan, geünieerd zijn in één hand. Het ambt kan dan niet meer afzonderlijk worden begeben naast de eraan verbonden prebende. Zo ook wordt de abdijs *pastor primitivus* of *verus pastor*, wat een blijvende functie is (7). De werkelijke bedienaar zal door de abdijs worden voorgesteld en door de bisschop worden benoemd, zoals voorheen, maar nu ook door Drongen worden vergoed (= zijn *portio congrua* ontvangen). De domaniale goederen d.w.z. de pastoorsprebende met haar verschillende inkomsten, behoren nu immers aan de abdijs. In rechte komen ook alle tienden haar toe. Doch zover staat men nog niet; haar verder streven dienaangaande blijkt wel uit hetgeen hierna volgt. Zo zal zij ook later de kosten voor onderhoud en herstel van het kerkgebouw dienen te dragen.

In deze periode ging men van de stelling uit dat leken kerkgoederen steeds wederrechterlijk in bezit hielden; deze dan ook niet konden schenken. Het overmaken gebeurde altijd door de handen van de bisschop als suzerain over alle kerkelijke goederen in zijn diocees. De werkelijke schenker - en zo zijn er talrijke voorbeelden - wordt uiterst zelden vernoemd.

Hier vermeldt men een Hugone de Rietmarasch of Hugo van Rietmeers (8). De bisschop zegt zelfs *qui hoc per me ad tempus tenuerat* (die ze van mij tijdelijk - normaal in cijns - gehouden had). Indien dit geen soort schrijffout is om het wederrechterlijk in bezit hebben te verbloemen, kan dit slechts naar mijn vermoeden terugslaan op een clause uit een eerste schenkingsakte, door Hugo of een van zijn voorzaten. Hugo zal waarschijnlijk bedongen hebben van nog tijdelijk, bijvoorbeeld tot aan zijn dood, te mogen blijven genieten van de inkomsten van zijn prebende.

Een vercijsen in die jaren door de bisschop aan een leek lijkt mij anders praktisch uitgesloten. Wij veronderstellen dus hier met de *persona* te maken te hebben.

Op vele plaatsen is de persoon, als overblijfsel uit de tijd van het eigen kerkwezen, waar de heer zijn kerk bezat en alles inde, zelfs de benoemingen deed, nog lange tijd blijven bestaan naast de patroon. Te Lotenhulle is ons het geval in 1270 duidelijk bekend (9). Een typisch voorbeeld kunnen wij ook aanhalen voor Aalter. In 1112 geeft Baldricus, bisschop van Doornik, het altaar van Aalter aan de Sint-Maartensabdijs te Doornik *absque personatum* (= zonder de rechten van de *persona*). Ook hier was dit de eerste stap naar een latere volledige incorporatio (10).

4. Een zeker deel, hoogstwaarschijnlijk van de grote tiende van Hansbeke, werd van gravin Margaretha van Constantionopel (1244-feb. 1280) in leen gehouden door *Zeger van Hamme*. Het toponiem Hamme, thans nog als gehucht bekend, betekent eenvoudig : grasland langs een waterloop.

Deze Zeger noemde zich hiernaar (11).

Op 20 april 1259 stemde de gravin toe in de ruil van dit tiendedeel met vier bunder akkerland van de abdij van Drogen te Nevele. Manschap moest worden gedaan voor haar Gentse baljuw W. Everbaert.

Een nakomeling van ridder Zeger van Hamme, misschien wel zijn kleinzoon, vocht in het kamp van de Vlaamse graaf tegen de Franse koning. Hij was een ridder uit het gevolg van Geraard de Moor, heer van Wessegem op Ursel, die later een van de vier onderhandelaars na de Guldensporenslag werd. Zo schat Robrecht van Bethune op 28 juli 1297 de paarden van Geraard en zijn gevolg bij het beleg van Rijsel. Hier wordt Sohier de le Ham vermeld.

De tienden van Hansbeke moeten nog lange tijd grafelijk bezit gebleven zijn. In 1293, meen ik, werden zij door de graaf en de gravin aan het kapittel van O.-L.-Vrouw te Doornik overgemaakt.

Een oorkonde uitgaande van Walter, bisschop van Doornik, dd. maart 1237 n.s. nopens een tienderegeling te Ursel tussen het kapittel van Doornik en de abdij van Drogen, vermeldt terloops iets over de tienden te Bellem welke aan het kapittel behoren en zich uitstrekten „*usque ad terminos parochie de Hamsbeke*” (11bis). En maakt één zwaluw de lente niet, het heeft er toch alle schijn van dat het eerste tot nu toe onverklaarde lid, meer dan waarschijnlijk *hamse* is.

Aan anderen nu uit te maken waar het betreffende toponiem *Hamme* te lokaliseren valt ; respectievelijk aan welke beek de naam Hamsebeek kan worden toegekend. Zou bijvoorbeeld de „Grote Beek” met het overbekende Hamme als gehucht in de Hoge Kaledepressie samen te brengen zijn ? Is een, mij onbekend, ander Hammeke niet meer aangewezen ? En waar is de oude dorpskern te lokaliseren ?

5. Een vijfde, meer uitgebreid charter, is van 19 februari 1265 (12). Hierin gaat het over een *tiendetwist*. Proost Geraard van Sinte-Veerlekapittel te Gent en S...., deken van het Gentse gebied, beslechtten de onenigheid.

De abt van Drogen met zijn *presbyter parochialem de Ansbeke* en de familie van Aarsele, Hendrik, zijn huisvrouw Bela en hun zoon Jan, waren de partijen die hierbij tot een vergelijk kwamen.

Enerzijds inde de patroon en zijn pastoor reeds de *nieuwe tienden* op volgende percelen :

Hescht ; Stripmeersch ; grond van Boudewijn van Overacker ; Streep van Rodervelde ; Dorent ; Roderkinsacker ; Utvanck ; Laer ; erf van Gyselij, zoon van Basiel ; Aghelkinsstic ; grond naast Arnulf Scinkels ; Hulst in den Acker ; grond naast Geraard van Linde ; grond van dezelfde, de Vinct en omgeving ; grond naast de tuin van Goswijn van Hecke ; grond in Scavecinsende ; in den Nieuwentuun ; in Hulenbrouc ; een bepaalde grond genaamd Beelck van Walter van Beke ; grond naast het Ackerken ; grond in Ermoets' akker en grond in agro Reibroker.

Nochtans werden op volgende percelen *wederrechterlijk novalia* geheven door de familie van Aarsele :

Boerderij van Straten ; grond naast de tuin van Belie van Beke ; grond van Firmin van Beke ; in het Meerselken ; grond in Brelo van Walter van Beke ; grond achter de tuin van Firmin van Beke ; grond van Geertrui gelegen naast de Mergelpith. Dit was een gebied dat samen ongeveer twee bunder groot was.

Ook over de gronden welke eventueel zouden in cultuur gebracht worden werd beslist.

De familie van Aarsele deed afstand ten voordele van de abt en de pastoor van alle rechten op novaaltienden, wat volgens de kerkelijke wetgeving was. Zij kreeg van Drongen dan ook volgende tegemoetkoming : de toezegging van een jaargetijde en het bijzetten in de abdijkerk als laatste rustplaats van Hendrik en Bela.

Wij kunnen er alleszins uit besluiten dat omstreeks die tijd lang nog niet alle grond in cultuur gebracht was.

Roger MOELAERT.

NOTEN

- (1) Cartularium I, Drongen ; kopie 13e eeuw ; DE SMET, *Corpus cronicorum Flandriae*.
- (2) Idem ; zie ook MOELAERT, R., *Uit oude oorkonden over tienden te Ursel* in *Bos en Beverveld*, jg. 12 (1979) en *De tienden te Ursel*, idem, jg. 1971.
- (3) Drongen charters ; oudste origineel mij bekend in verband met de dorpsnaam Hansbeke. Naast alle leden van het kapittel tekent ook een Mattheus en een Wenemaar. DE SMET, CCF.

- (4) *Persona* : fysisch persoon, veelal geen geestelijke, welke de kerk met inkomsten bezit ; oefent geen zielzorg uit ; overblijfsel van het eigen kerkwezen. Patroon is normaal een rechtspersoon (abdij, kapittel).
- (5) *Tienden* : soort kerkelijke belasting geheven op diverse voortbrengselen, veelal het tiende deel ervan vandaar de naam.
- grote tiende : op de graanvruchten binnen de parochie geteeld ;
 - kleine tienden : op vele andere zaken ;
 - nieuwe tienden of *novalia* : op nieuw ontgonnen gronden (niet het tiende deel).
 - *Incorporatio plena* : af te leiden uit de terminologie *cum omnibus appertinentiis suis* (= met alle bijbehorende zaken).
- (7) *Pastor primitivus* of *verus pastor* : is dus de eerste pastoor (de abdij of het kapittel m.a.w.) die dus een *mercenarius* moet aan stellen.
- (8) Rietmarasch = rietmoeras of rietmeers.
- (9) MOELAERT, R., *Het personaat over de kerk van Lotenhulle, een laat relict uit de tijd van het eigen kerkwezen (ongeveer 1270), in Land van de Woestijne*, jg. 3 (1980) pp. 19-22.
- (10) AHEB/2, p. 12 *Absque personatum*, wijst alleszins op een eerste vrijmaken van de bisschoppelijke rechten (geestelijke) van de domaniale (tijdelijke).
- (11) Drongen, charters ; MOELAERT, R., *Wessegem en zijn Heren, in Appeltjes van het Meetjesland XXIV*, (1973). RAG, Fonds charters graven van Vlaanderen, - de Saint Genois, 902 ; kapitula-tie- akte, Paris, Archives Nationales : J 543/XI.
- (11) De foutieve lezing *Hanisebeke* werd door de heer Luc Stockman bis) in het origineel als *Hamsebeke* geïdentificeerd.
- (12) Drongen, charters.
- (13) Hescht, Hulst, Dorent : alle vormingen met het latijnse *-etum* (locatief t). Waarschijnlijk percelen begroeid met es, doorn, hulst. Te vergelijken ook moos = t + moest of most.
- meers* : natuurlijk weiland langs een sloot.
- acker* : gemeenschappelijk bouwland volgens drieslagstelsel uitgebaat ; veelal in drie blokken gelegen en jonger dan de kouters.
- rode-toponiemen* : wijzen op de vele bosrooiingen te Hansbeke. In de depressie van het kanaal stond de arme variant (eik, berk) ; op hoger gelegen gebieden de rijkere (eik, beuk). Tijdens de 11e en 12e eeuw zijn veel aanplantingen gebeurd.
- veld* : ontstaan door ontbossing = heidegebied met struikgewas.
- laer* : open plaats in bos ; grond in gemeenschappelijk gebruik ; braakliggend terrein.

stic : gewestspraak voor stuk landbouwgrond, deel van groter geheel.

Geraardum de Tilia : Geraard van (der) Linde.

vinct : wijst op turfuitbatingen ; langs de alluviale zones van beken.

tuun : oppervlakte omsloten door op geregelde plaatsen in de grond geheide palen waartussen een vlechtwerk van wisslen.

brouc of broch : lager gelegen gebieden die slechts later dan de gemene meersen in gebruik zijn genomen. Sommige lange tijd in gemeenschappelijk gebruik.

bilck : omsloten terrein, beluik, beloken... In onze streek gewoonlijk voor weiland gebruikt. Sloot, met beiderzijds een welving begroeid met schietwilg als afsluiting.

block : landerij met afsluiting door een elskant gewoonlijk.

domistagii seu fundi : erf of boerderij bedoeld. Een heerlijkheid Ter Staten lag te Ruiselede en was leen van Hansbeke (*Appeltjes van het Meetjesland*, 16, p. 102). (*terre fundi de Straten*)

Breelo : lo is onze oudste bosbenaming ; breed bos dus. Te vergelijken met Breebroek, Breemeers, enz...

mergelpith : toen in 1952 ir. Lindemans zijn geschiedenis van de landbouw schreef, dacht men algemeen dat mergelen in onze streek niet voorkwam.

Ondertussen zijn toch al enkele mergelputten bekend : te Aalter, Ursel en nu ook te Hansbeke (P. LINDEMANS, *Geschiedenis van de Landbouw*, deel I, p. 22).

MAAK EVEN TIJD

om uw abonnement voor 1981 te betalen. Ondanks allerlei prijsverhogingen konden we het bedrag op 300 fr. houden voor 1981.

Wilt u zo vlug mogelijk storten of overschrijven op rekening 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele” v.z.w., Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

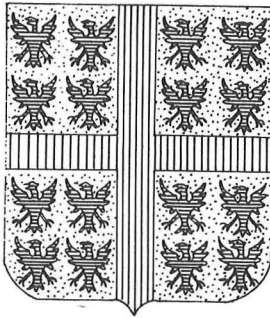
WAPENSCHILDEN UIT HET NEVELSE

WOORDJE VOORAF

1. De in de heraldiek gebruikte tekens voor afbeeldingen waar geen kleuren worden aangewend :

goud	:	puntjes
zilver	:	effen blank
keel (rood)	:	vertikaal gearceerd
azuur (blauw)	:	horizontaal gearceerd
sinopel (groen)	:	schuinrechtse arcering
sabel (zwart)	:	effen zwart, of gekruiste horizontale en vertikale arcering.
2. Het geraadpleegde werk voor de beschrijving van de wapenschilden :
RYCKMAN DE BETZ, *Armorial général de la noblesse belge*, Luik, 1957.
3. Bijkomende inlichtingen werden ons verstrekt door de heer Marcel Vander Straeten uit St.-Amandsberg en door ons bestuurslid Antoine Janssens, konservator van het Rietgaverstedemuseum te Nevele.
4. Onze sekretaris-penningmeester Guido Schaeck maakte de tekeningen van de wapenschilden en ondervoorzitter Jozef Van de Castele vertaalde de franse teksten.

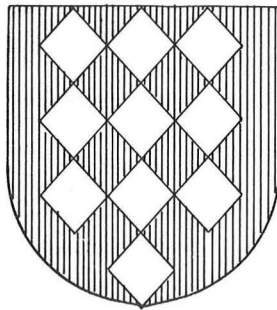
de MONTMORENCY



Van goud met een kruis van keel, in elk der kwartieren vier adelaartjes van azuur.

De laatste afstammeling van de nevelse tak was Filips van Montmorency, graaf van Horne en heer van Nevele, in 1568 met Egmont te Brussel onthoofd.

de LALAING



Van keel met tien ruiten van zilver geplaatst per drie, drie, drie en een.

De verbeurd verklaarde goederen van Filips de Montmorency werden aan zijn zuster teruggeschonken ; uit haar tweede huwelijk met Antoine de Lalaing had ze een zoon Filip-Herman die heer van Nevele werd. Deze verkocht in 1592 de heerlijkheid van Nevele en het kasteel van Ooidonk aan Maarten Della Faille.

de PREUD'HOMME d'HAILLY de NIEUPORT



Sinopel met gouden adelaar, van keel gebekt en gepoot.

Wapenspreuk : TOUJOURS PREUDHOMME.

Lodewijk de Preud'homme was de laatste heer van Poeke. Hij overleed kinderloos te Gent in 1830 (1). Zijn wapen prijkt op de achtergevel van het kasteel van Poeke.

PYCKE de PETEGHEM



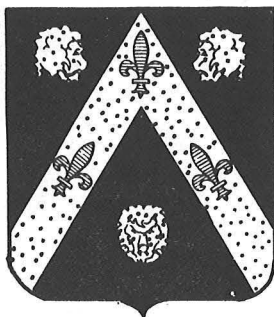
Gevierendeeld : in een en vier van zwart met twee naar elkaar toegewende leeuwen van goud, getongd en gespoord van keel, houdend een gouden lans in paal die Pycke is ; in twee en drie van keel met vijf ringen van zilver in Sint-Andrieskruisvorm geplaatst.

Wapenspreuk : PELIAS HASTA.

Kinderen van een achterneef van de Preud'homme d'Hailly verkochten het kasteel van Poeke aan Victor Pycke de Peteghem. De laatste eigenares, Inès de Pycke de Peteghem, overleed te Poeke in 1955. (1).

Een obiit met dat wapen hangt in het kasteel.

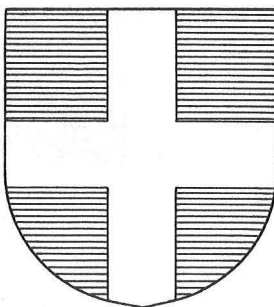
DELLA FAILLE DE NEVELE



Van sabel met keper van goud, beladen met drie leliebloemen van azuur, vergezeld in het schildhoofd van twee afgerukte en toegewende leeuwenkoppen van goud, in de punt een luipaardenkop van goud, geringd van sabel.

Het wapen prijkt o.a. op de graftombe van een Della Faille in het koor van de kerk te Nevele.

de BOUSIES

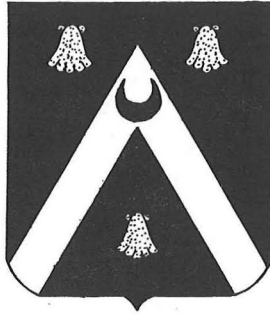


Azuur met kruis van zilver.

Wapenspreuk : BOUSIES AU BON FIER.

Het wapen prijkt op de voorgevel van het kasteel te Hansbeke.

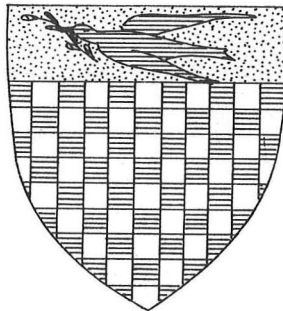
van de WOESTYNE de HANSBEKE



Van sabel met keper van zilver beladen met een wassenaar en drie schelpen van zilver.

Een graftombe op het kerkhof te Hansbeke.

de KERCKHOVE d'OUSSELGHEM

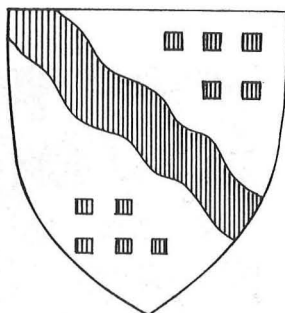


Geschaakt van zilver en azuur met schildhoofd van goud beladen met een opvliegende duif van azuur gebekt van keel, in zijn bek een olijftakje van sinopel houdend.

Wapenspreuk : ENDURER POUR DURER.

Een tak van die familie bewoont het kasteel Mere te Vosselare.

t'KINT de ROODENBEKE

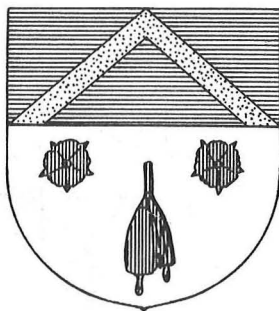


Zilver met golvende schuinbalk van keel, vergezeld van tien blokjes van keel, vijf bovenaan drie twee en vijf onderaan twee drie.

Wapenspreuk : PERSEVERANDO.

In een van de vertrekken van het kasteel van Ooidonk te Bachte-Maria-Leerne zijn de gekleurde wapenschilden van de vier adellijke geslachten die het kasteel bewoond hebben opgehangen : de Montmorency, Della Faille, du Bois de Nevele en t'Kint de Roodenbeke.

MULLE de TERSCHUEREN

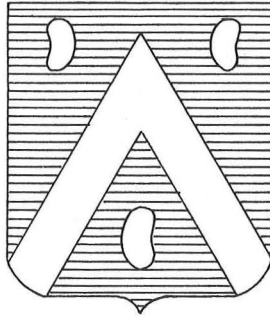


Doorsneden, in een van azuur met keper van goud ; in twee van zilver met blaasbalg van keel met twee rozen van dezelfde kleur.

Wapenspreuk : SONDER LABUEREN NIETS TER SCHUEREN.

De familie gaat er prat op dat deken De Bo, de bekende auteur van het WESTVLAAMSCH IDIOTICON, die spreuk voor haar heeft bedacht. Ze bezit een praalgraf aan de kerk te Sint-Eloois-Winkel waar o.a. de nevelse burgemeester Léonce Mulle de Terschueren ligt begraven.

le FEVERE de TEN HOVE



Azuur met keper van zilver met drie bonen van zilver begeleid.

Wapenspreuk : PRO LEGE, FIDE VERA ET REGE (voor recht, echte trouw en koning).

Joseph le Fevere de ten Hove, in 1874 te Doornik geboren, werd in 1905 tot vrederechter van het kanton Nevele benoemd. Hij liet in de Cyriel Buyssestraat 30 een villa optrekken waarvan de huidige eigenaar de heer Antoine Haerens is. Op de voorgevel van de villa prijken de gekoppelde schilden van het echtpaar Joseph le Fevere de Ten Hove - G. Kervyn de Meerendré.

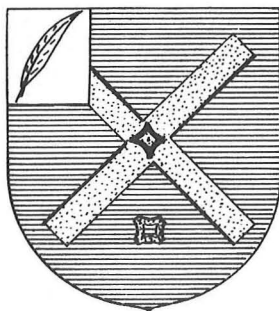
KERVYN de MEERENDREE



Van sabel met keper van goud, bovenaan vergezeld rechts van een gestengelde en gebladerde eikel met twee bladeren van goud, links een zes-puntige ster van goud, onderaan een arendspoot van zilver.

Wapenspreuk : FORTITER ET LEVITER (hard en zacht).

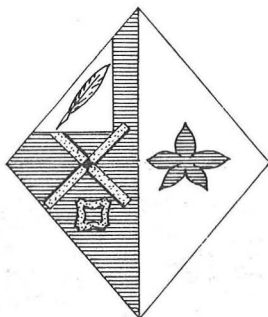
BUYSSE



Azuur met vier molenwieken onderaan begeleid met een molenijzer, alles van goud ; het vrijkwartier van zilver, beladen met een ganzenpen van azuur naar links gericht.

Wapenspreuk : IN DE HOOP VAN VREDE.

DYSERINCK



Gedeeld, in een van azuur met vier molenwieken, onderaan begeleid met een molenijzer, alles van goud ; in het vrijkwartier van zilver beladen met een ganzenpen van azuur naar links gericht ; in twee, doorsneden van zilver en azuur met vijfblad van het een in het ander.

(Op de tekening is „twee” verkeerdelijk volledig van zilver en het vijfblad volledig van azuur).

Wapenspreuk : IN DE HOOP VAN VREDE. (2)

J. VAN DE CASTEELE,
Sint-Amansberg.

NOTEN

- (1) Zie A. VERHOUSTRAETE, *Poeke*, in *Berichtenblad van de heemkundige kring Het Land van Nevele*, jg. II (1971), blz. 48-64.
- (2) Cyriel Buysse (1859-1932) was in 1895 te Haarlem met Nelly Dyserinck gehuwd. In 1932, toen hij ziek te bed lag, vernam hij dat hij in de adelstand verheven was met de titel van baron. In 1934 werd zijn weduwe eveneens geadeld. Hun titel was erfelijk volgens het mannelijk eerstgeboorterecht.
Zie *Annuaire de la Noblesse*, 1934.

DE VERDWENEN MOLENS VAN MEIGEM (1)

In de zeventiende eeuw was Vlaanderen een „Molenland”.

Er waren rosmolens, watermolens, maar vooral windmolens. Ook in Meigem waren eens drie windmolens. De molens waren de eerste fabrieken : het is onvoorstelbaar hoeveel verschillende nijverheden men met een molen kon uitbouwen. De molenaar stond vroeger hoog in aanzien bij de bevolking. De molen behoorde, samen met de kerk en het kasteel, tot de bezienswaardigheden van het dorp. In de late middeleeuwen schijnen er in Meigem geen molens geweest te zijn. Als men de oude kaarten van Sanderus, Vischer en Ferraris bekijkt dan ziet men dat alle kleine wegels de *Meulewegen*, *Meuleslagen* of *Meulepaden*, komende uit het oosten van Meigem samenkomen aan de molen die op de kouter stond te Nevele en toebehoorde aan de heer van Nevele. De wegels in het westen van Meigem lopen allen naar de molen van Vinkt, die ook eigendom was van de heer van Nevele. Dit laat veronderstellen dat er tijdens het Ancien Regime geen molens waren te Meigem.

In die tijd was het malen alleenrecht van de heer. Na de Franse Revolutie is daar verandering in gekomen en van toen af kwam onze gemeente in het bezit van drie windmolens, die, helaas door de natuurelementen of door oorlogsomstandigheden verdwenen zijn. Het waren Dujardins molen in de Pastoriestraat, Carons molen op Kruiswege en Vervennes molen op de Berg.

De ongelukkigste van de drie was Dujardins molen. Het was een mooie houten staakmolen op teerlingen gebouwd, die stond op de plaats waar nu Jules De Meester woont in de Pastoriestraat. Het was een graanmolen, met twee koppels molenstenen, gebouwd in 1854, door de eigenaar Ignace Dujardin en verzekerd voor de som van 2.500 frank.

Dujardin was wagenmaker, olieslager en mulder. Toen de molen vier jaar oud was werd hij door de bliksem getroffen en brandde totaal uit. De molenaar was er het hart van in en is na de ramp landsman geworden. Hij heeft niet lang meer in Meigem gewoond en is verhuisd naar Petegem-Deinze.

De molen op Kruiswege heeft het langer volgehouden. Rond 1870 woonde op Kruiswege August Ranson. Hij woonde er op het hoogste punt van de gemeente, 17 m boven de zeespiegel, en liep reeds lang met het denkbeeld rond eens een eigen molen te bezitten. Toevallig kwam in

(1) Nota van de redactie.

Over de molens van Meigem schreef ons bestuurslid A. Janssens een bijdrage in *De Vlaamse Post* van 1 april 1966.

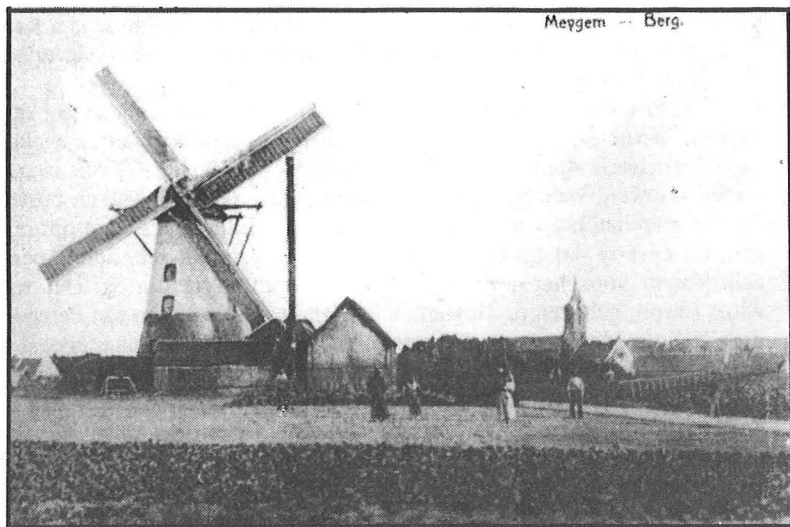
Vinkt een houten windmolen te koop. Dit was voor Ranson zijn kans en hij besloot de molen te kopen, hem af te breken en op zijn eigendom weer op te bouwen.

Doch weldra moest de ondernemende man ervaren dat zijn droombeeld niet uit te voeren was. Hij moest er zich toe beperken enkel de wieken en het draaiend werk uiteen te nemen. Ondertussen liet hij een stenen molen bouwen, waarop hij het houten bovenwerk en de wieken opstelde. De man had hiervoor zware financiële inspanningen moeten opbrengen, bij zoverre dat hij de molen moest verkopen. Dit gebeurde precies acht dagen voor het uitbreken van de eerste wereldoorlog. Het was Alois Caron, geboren te Zingem en komende van de molen van Petegem die de hofstede en de molen aankocht. De nieuwe eigenaar moest 8 dagen later reeds zijn molen verlaten om zijn vaderlandse plicht te gaan vervullen. Hij moest een vrouw en drie kinderen verlaten die er zich zo goed en zo kwaad als het ging doorsloegen. De molen werd bediend door twee zonen : Gaston 15 jaar en Gilbert 13 jaar. Veel geluk echter zou de molen niet beschoren zijn. In 1932 reeds moest er een nieuwe *roede* ingedraaid worden afkomstig van de molen Dhaenens van Vinkt. Ook het dak en het draaiend werk werden vernieuwd door molenmaker Arthur Adam van Kruishoutem. Enkele maanden later gebeurde de catastrofe. Het was 13 oktober, 1932 zeven uur in de morgen, er stond een goede wind en de molen draaide lustig. Opeens stak er een windhoos op. Gaston stond op de molen en in enkele seconden was het gebeurd. Vooraleer men de molen kon vangen sloeg de kap om en plofte met een zware slag naar beneden. Sommige delen werden tientallen meters ver geslingerd.

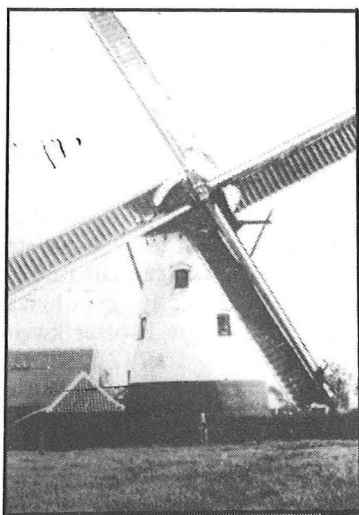
Het moet een treurig schouwspel geweest zijn : de pas herstelde molen fris gekalkt en geteerd, de wieken geschilderd in de nationale kleuren, alles flink opgepoetst en dan... op enkele seconden alles reddeloos verloren. Aanstands na de ramp werd de maalderij versterkt en werd er met een motor verder gemalen tot in 1956. De stenen molen bevatte 2 koppels stenen, een van 1,40 m en een van 1,50 m doorsnede. Ook was er een koppel pletstenen, waarmede eikels en lijnzaad geplet werden. De Nevelse snuifabrikant Theofiel De Poorter kwam ook naar de molen om er snuif te pletten. Er werd *gekets* (2) met een knecht en het malen werd vergoed met *multer* (3) dat schommelde rond de 5 kg per 100 kg meel. Er werd ook geld aanvaard en de prijs schommelde rond 1 en 5 fr. per 100 kg, naar gelang van de prijs van het graan. Betreffende het inkorten van de zeilen gebruikt men de volgende termen : draaien de wie-

(2) *Ketsen* : graan ophalen en weer naar huis voeren.

(3) *multer* : maalloon.



Vervennes molen te Meigem.
(Foto A. Bauwens, Meigem)



Carons molen te Meigem.
(Foto A. Bauwens, Meigem)

ken met het zeil een kwart bloot, dan sprak de mulder van *het eindeken bloot* ; was het zeil halvingekort, dan zei men *halfbloot*, driekwart ingekort was *op pestel* (4) *draaien* en gans bloot zei de mulder *roe bloot*. In 1956 werd besloten het metselwerk gedeeltelijk af te breken. Tot vóór enkele jaren bleef er nog een ronde kuip over die afgedekt was met een puntvormig dak en thans is alleen nog de lichte verhevenheid van de bodem waar te nemen op de plaats waar eens de fiere molen van Kruiswege stond. De derde in de reeks was de molen Van der Vennet, in de volksmond *Vervennes molen* genoemd. Hij stond nabij de dorpskom op de Berg en beheerste de uitgestrekte kouter. Het was een stenen bovenkruier, dit is een molen met stenen onderbouw waarvan alleen het bovenste deel in hout vervaardigd was en kon draaien. Hij moet gebouwd zijn in 1816 en de naam van de eerste eigenaar is niet bekend. In 1846 is de molen eigendom van Ferdinand Van der Vennet. Ten jare 1879 vinden we er Hendrik Gallens die mulder en olieslager was. Deze liet in de molen, naast de tarwesteen en de 2 koppels roggestenen een koppel pletstenen opstellen. In 1892 komt Constantinus Van der Vennet op de molen en bouwt naast de stenen kolos een jeneverstokerij. Boven dit gebouw, waarin de vuurmachine voor de maalderij en stokerij was opgesteld rees een hoge vierkante schouw op, gebouwd door Kamiel De Winne uit Nevele voor de som van 200 frank.

Op 10 oktober 1898 betreft Emiel Van der Vennet de molen en de stokerij terwijl er geketst werd met 2 soms met 3 muldersgasten. Deze gingen het graan bij de landbouwers ophalen en brachten het meel terug. Het gebeurde soms dat de landbouwer geen weegtoestel bezat, dan werd er een *boerenkluts* gevuld op zicht. Om op de molen kenbaar te maken dat de zakken al of niet gewogen waren, gebruikte men een simpel truukje. Was een zak gewogen op de hoeve dan werd hij heel zacht aan de ophaalreep bevestigd. Was de zak niet gewogen, dan werd aan een reep eens duchtig getrokken. zo werd aan de mulder, die boven in de molen werkzaam was, kenbaar gemaakt dat hij zijn slag kon slaan. Op 16 oktober 1918 werd deze mooie molen opgeblazen. In 1921 richtte Emiel Van der Vennet een mechanische maalderij op naast zijn woning op het dorp. Deze werkte tot in 1941. Wat er van de stenen molen overbleef werd nog een tijd gebruikt als bergplaats. Tenslotte werd alles vernield tijdens de bloedige meidagen van 1940. De laatste resten verdwenen definitief bij het aanleggen van de betonweg in 1948. Alleen de benaming *steenmolen* op de stafkaarten geeft nog de plaats aan waar de molen eens gestaan heeft.

Armand BAUWENS,
Meigem.

(4) *pestel* : staande as van het kroonwiel naar de molensteen.

BASIEL DE CRAENE EN... DE POSTERIJEN

Pas is de Basiel De Craene-herdenking achter de rug (1) en ligt de tentoonstelling ons nog vers in het geheugen of nog niet gekende of getoonde werken van de priester-dichter worden uit de vergeethoek gehaald. Op de feestviering hoorde ik onder meer dat de Merendreese pastoor tot gewoonte had zijn misdienaars een getekend werk van hemzelf te schenken ter gelegenheid van hun plechtige kommunie, wat door de bezitters als een gewaardeerd aandenken aan hun pastoor zorgvuldig wordt bewaard. En... toen herinnerde ik me weer mijn speurtocht van een vijftal jaren geleden, toen ik vernam dat De Craene op de „postkaarten”, uitgegeven door de Posterijen, een gedicht liet afdrukken.

Deze kaarten werden verstuurd naar vrienden en kennissen, meestal als nieuwjaarswens, zo werd me toen verteld door een vriend die dergelijke kaart ontving. Spijtig genoeg was deze tijdens een verhuis vermoedelijk verloren gegaan.

Mijn zoeken leek tevergeefs te zijn geweest. Tot ik op 5 oktober 1980 te Sint-Niklaas rondsuffelde op een internationale ruilbeurs van postwaardestukken. Eerder toevallig valt mijn blik op twee poststukken afgestempeld te Landegemmet als afzender Basiel De Craene en ... op iedere kaart een gedicht. De oudste kaart (2) dateert van 6/8/1946 en het gedicht draagt als titel „DE NIEUWE DAG”. De tweede kaart (3) waarvan de datumstempel onleesbaar is dateert vermoedelijk van 4 januari 1953 of 1954, gezien deze kaart gedurende deze periode in omloop was. Het gedicht er op vermeld draagt als titel „DE VERTE”.

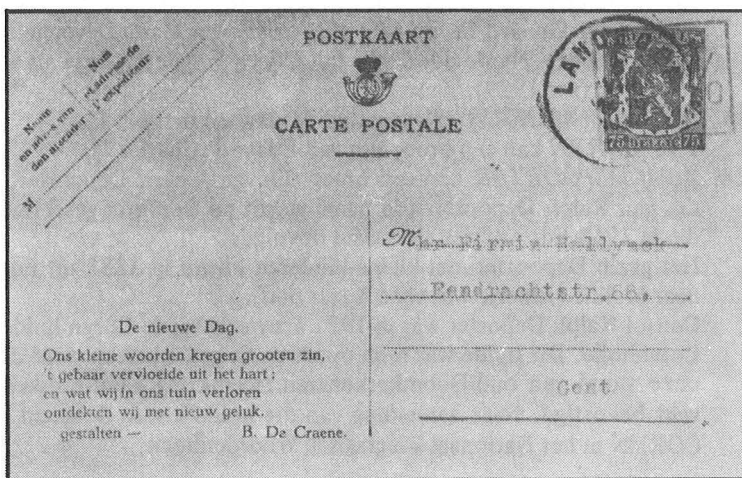
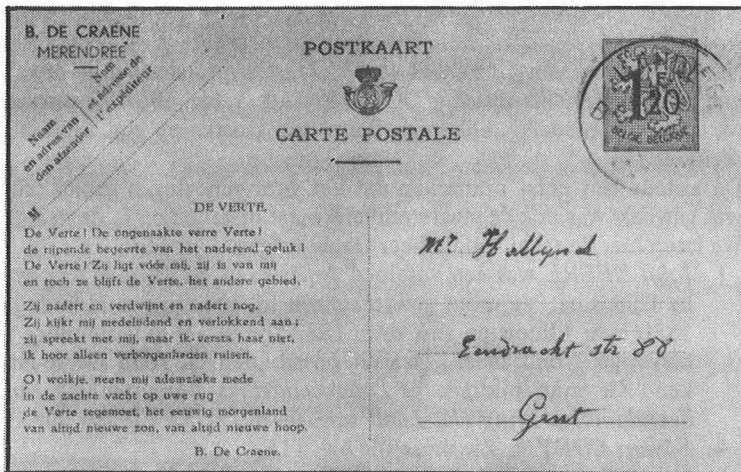
Het is niet ongewoon dat dichters, schrijvers en kunstenaars voor hun correspondentie speciaal ontworpen omslagen of briefpapier gebruiken, doch het laten afdrukken van een gedicht van zichzelf op een officieel postwaardestuk mag wel als een uniek feit beschouwd worden. Basiel De Craene wilde blijkbaar meer dan aan vrienden en kennissen gewoon een kaartje of een bedankje sturen, hij wilde hen iets geven van zichzelf, en daarin is hij via de Posterijen wonderwel in gelukt.

Hoe, of via wie, de gedichten op de kaarten werden gedrukt is mij onbekend. Hoeveel verschillende gedichten op kaarten werden gedrukt en op welke oplage blijft nog een raadsel. Voor zover ik kon achterhalen was enkel de laatste kaart bekend ; een reden misschien voor de oud-kermis-sen van de priester-dichter eens te gaan speuren in hun brievenarchief.

A. BOLLAERT,
Poesele.

NOTEN

- (1) Een verslag over de Basiel De Craene - herdenking op 30 en 31 augustus 1980 te Merendree kunt u lezen in ons *Driemaandelijks Bericht*, jg. XI (1980), blz. 206-210.
- (2) De Belgische Postwaardestukken, uitgegeven door VZW Pro-Post, kaart nr. 128 N - met opdruk „- 10 pct.”.
- (3) idem nr. 148 N.



VLAMINGEN TE MOLINE (Illinois)

Naar aanleiding van dit artikel van A. Janssens, verschenen in ons *Driemaandelijks Berichtenblad*, jg. XI (1980), afl. 3, blz. 193-197, ontvingen we van ons medelid Adh mar Dauw uit Oostkamp een aanvullende rechtzetting.

De auteur laat eerst opmerken dat het voor genealogen gemakkelijker was geweest was ook de plaats van herkomst opgenomen in de naamlijst. We laten hier de tekst van de heer Dauw volgen.

1. *John DEERE* was een volbloed Amerikaan. In 1804 in de oostelijke USA-staat Vermont geboren, trok hij als jonge smid in de jaren 1830 naar Illinois en stak er in 1837 zijn eerste speciale ploeg voor kleverige grond ineen. Daaruit ontstonden de John Deere-fabrieken. Zie mijn bijdrage in *Driemaandelijks Berichtenblad van de heemkundige kring Het Land van Nevele*, jg. IX (1979), blz. 115.
4. *Edwart CORYN*. Zie diezelfde blz. 115.
8. *Edmond ANDRIES*. Waarschijnlijk is het *Edward* Andries. Hij werd in 1884 aan 't Veldkapelleke te Ruiselede-Doomkerke geboren en vertrok in 1905 vanuit Wingene naar Moline. In 1929 werd hij er vice-consul en in 1946, nadat het vice-consulaat tot consulaat verheven was, consul tot 1953. Zie tijdschrift „Ons Doomkerke” februari 1971 over *Consuls te Moline*.
11. *Cyriel DEVOGHELAERE* was geboortig van Ruiselede. Hij was de zwager van Edward Coryn (die zijn vrouw was Marie Devoghelaere uit Ruiselede). Na de dood van Ed. Coryn volgde hij deze als vice-consul op (tot 1929).
18. *DEERE en MANSUR*. Waarschijnlijk verwant met nr. 1.
22. *C.L. CORYN* kan een broer zijn van Edward (Charles ?).
28. *Adolf DEPOORTER* kan een broer zijn van Alberic Depoorter, vader van Ralph Depoorter (de naam wordt nu Deporter geschreven) die in 1953 Ed. Andries als consul opvolgde. Het gezin Depoorter-met-kleine-kinderen kwam in 1885 uit Poeke naar Moline (Alberic was toen 4 jaar oud). Consul Ralph Deporter was in 1971 aanwezig bij de Coryn-hulde te Lotenhulle. Die hulde was mijn opzet en de gedenksteen werd door onze Bond van oud-Doomkerkenaren/Heemkring Zuid-Bulskampveld bekostigd. Naar aanleiding van die hulde kwam de naam Ed. CORYN in het Nationaal Biografisch Woordenboek.

A. DAUW,
Oostkamp.

VOOR U GELEZEN

- L. NEYT, *De Staten van Goed van de heerlijkheid Merendree*, deel I (1583-1674), Tielt 1980, 113 blz., klapper op de familienamen, quarto formaat.

In zijn inleiding leert de auteur ons dat men te Merendree vierschaar hield met de baljuw (of zijn plaatservanger de meier) en zeven schepenen. Twee schepenen waren van Hansbeke afkomstig, twee van Landegem, de andere van Merendree. De zittingen van de vierschaar werden in de herberg St.-Hubertus gehouden te Merendree.

De gebieden van de heerlijkheid op het grondgebied Merendree zijn Oostergem, Staak te Poeke, Overpoeke, Overbroek, Velde en Lambeke. De heerlijkheid strekte zich ook uit in Hansbeke (Zande, Reibroek, Ro en Hamme) en in Landegem (Wilde, Heiste en Vierhekkens).

De Staten van Goed van een gemeente of heerlijkheid zijn een belangrijke bron, vooral wanneer ze dateren van voor de verplichte doop-, huwelijks- en overlijdensregisters. Dan zijn ze voor genealogen vaak de enige informatiebron.

In *De Staten van Goed van de heerlijkheid Merendree* somt L. Neyt in de klapper op de familienamen alleen reeds meer dan 500 namen op van inwoners van Merendree, Landegem en Hansbeke. Maar er steekt meer in dit werk dan wat in de klapper terug te vinden is.

Ik heb mezelf ertoe verplicht de *Staten van Goed* helemaal te lezen. Op het eerste gezicht niet zo boeiend, maar van zodra je op merkwaardige feiten stuit wil doorlezen en dan merk je dat zo'n werk ook voor meer disciplines bruikbaar is.

Veel artikelen bevatten toponiemen. Vooral register 67 (blz. 60-68) geeft nauwkeuriger beschrijvingen van plaatsen dan de andere registers. Voor Merendree en Landegem kan de situering van de genoemde toponiemen wel moeilijk worden, omdat er voorlopig nog te weinig goede oude kaarten van landboeken konden gevonden worden.

Laten we eens dieper ingaan op de inhoud van de artikelen. Vaak worden personen vermeld met hun titel, waardigheid of beroep.

Zo vonden we o.m. *Jan Van Daele, docteur inde medecijne* (blz. 61) ; *Arnaudt de Kesele overleden pasteur binnen Merendree* (blz. 41) ; *Geert Goethals Burchmre* (afkorting voor burgemeester), *Jan Manout en Anths de Baets schepenen deser prochie van Merendre* (blz. 81) ;

Reynier de Voghelaere lantsman tot Merendree (blz. 81) ;
Jo Anne Lievens begijne te hove van Ste Lijsbette binnen Gendt (blz. 86) ;
Jo Jaecques de Rijck heere van Clarmes audtburchmre en schepenen van Leuven (blz. 86) ;
Herman Vander Vennet eertijds Burghmre gheweest sijnde van de van Nevele (blz. 109) ;
Bertholomeus Weerts Phr. pastor van Merendre (blz. 111).

Ook over de ambachtelijke bedrijven uit de heerlijkheid vonden we enkele sporen teeg, bijv. *anden meulene te Merendree* (blz. 6) ;
tot oprichting van een molen te Merendree (blz. 12). Een herberg aan de brug te Merendree wordt in 1584 vermeld *te vooren eenen herberghe gheweest hebbende te Merendree ande brugge* (blz. 14).

Uit deze beknopte bloemlezing wordt meteen duidelijk dat deze *Staten van Goed* ons veel meer bieden dan een opsomming van familieverbanden. Ik vind het in die zin jammer dat de auteur naast een klapper op de familienamen ook niet een klapper geeft op de toponiemen en op de weinig voorkomende gemeentenamen. Zo las ik op blz. 22, 32, 61 en 93 een vermelding van de plaatsnaam *Aardenburg* resp. in 1648, 1649, 1659 en 1671 en op blz. 35 de plaatsnaam *Goes* in Zeeland (Zuid-Beveland). Dat is geen toeval, want het is bekend dat er in Merendree tot in de eerste helft van de 17e eeuw een doopsgezinde gemeente is blijven bestaan, dus na de val van Gent onder Farnese in 1584, en dat deze hervormden hun geestelijk voedsel zochten in het nabije, niet-roomse Aardenburg.

Ook een klapper op titels en beroepsnamen zou het werk nog bruikbaar gemaakt hebben voor de plaatselijke vorser.

In de klapper op de familienamen zocht ik tevergeefs de naam *Jo Philips Lamoral* (blz. 112), maar dit doet niets af van de verdienste van de auteur.

Even dacht ik ook aan de gemakzuchtige of haastige lezer toen mij opviel dat de auteur de afkortingen (bijv. *Burchmre*) niet heeft opgelost. Desnoods konden ze vooraan bij de lijst van de gebruikte afkortingen worden opgenomen.

Met ongeduld wacht ik op deel II van *de Staten van Goed van de heerlijkheid Merendree*.

Dit zeer verdienstelijk werk kan besteld worden door storting van 375 fr. (+ 25 fr. verzendingskosten) op rekening 000-0419293-59 van de auteur Luc Neyt, Luxemburglaan 21, 8880 Tielt.

- G. GADEYNE, *Oostvlaamse medici en parochiepriesters, slachtoffers van de tyfusedepidemie, 1847-48*, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, nieuwe reeks, deel XXXIV (1980), Gent, 1980, blz. 167-179.

De mislukte oogsten in de jaren 1845-47 deden een levensmiddelen crisis ontstaan die één zevende van de Belgische bevolking teisterde. De toestand was vooral hopeloos in Oost- en West-Vlaanderen waar samen één derde van de Belgische bevolking woonde. In 1846-1848 daalde het Oostvlaams bevolkingscijfer met 14.207. Dit zeer hoog sterfteoverschot werd ook veroorzaakt door epidemies, waarvoor de sterk ondervoede bevolking een gemakkelijke prooi vormde.

Per omzendbrief van 4 mei 1848 werd door de provinciegouverneur aan alle gemeentebesturen de namen gevraagd van de dokters in geneeskunde, heel- en/of vroedmeesters en gezondheidsofficieren die in de periode 1847-48 overleden ten gevolge van tyfus.

Deze lijst vermeldt de naam van twee geneesheren uit het land van Nevele die aan tyfus zijn overleden.

LANDEGEM. Van Peteghem Pierre, dr. geneeskunde. Diploma of toelating : Brussel 26 april 1838. Overleden : 12 september 1847. Gezinstoestand : weduwe zonder kinderen. Armendokter te Landegem. Leefde uitsluitend van zijn beroep.

NEVELE. Blomme Félix, dr. geneeskunde. Diploma of toelating : Luik 8 april 1829. Overleden : 13 februari 1848. Gezinstoestand : weduwe met 5 minderjarige kinderen. Heeft tijdens de ziekte van titularis Vré, gedurende enkele weken de functie van armendokter vervuld. Hij was welgesteld en was bovendien raadslid van Nevele. Hij was de broer van Carolus Blomme die onder Napoleon gediend heeft.

In de lijst met parochiepriesters overleden aan tyfus tussen 1.1.1847 en 2.5.1848 komen geen priesters uit het land van Nevele voor.

J.L.

HET LAND VAN NEVELE 1980, JAARGANG XI

Auteurslijst

H. ASCOOP,

- Een zeldzame bloem (bespreking van K. Vijncke's „Ikjes") blz. 63-64.

L. DE RUYCK,

- De kerk van Hansbeke, blz. 189-192.

J. DE VOS,

- Veertig jaar geleden IV. Krijgsgevangen genomen te Nevele, blz. 339-347.

A. JANSSENS,

- Veertig jaar geleden (I). Duits vliegtuig te Merendree, blz. 13-23. Kamiel Lootens een figuur uit ons heem, blz. 38-62.

Nog eens Jan De Pré, blz. 75.

- Veertig jaar geleden (II). Emiel Ysebaert uit Nevele vertelt zijn belevissen, blz. 148-160.

De Pepermolen van Bachte-Maria-Lerne, blz. 161-164.

- Veertig jaar geleden (III). Het dagboek van Marcel Van Landegem Merendree in mei 1940, blz. 175-188.

Vlamingen te Moline (Illinois), blz. 193-197.

- Veertig jaar geleden IV. Belevissen van E.J. Van Praet te Nevele in mei 1940, blz. 331-335.

Veertig jaar geleden IV. Uit het dagboek van Emile Teaillek, blz. 336-338.

- Veertig jaar geleden IV. Hansbeke en Merendree mei 1940, blz. 348-359.

Stokerij Filliers : 100 jaar graanjenever te Bachte-Maria-Lerne, blz. 360-367.

A. JANSSENS en J. VAN DE CASTEELE

- Blazoenen op drift op de graftombe van Jan Maarten della Faille te Nevele, blz. 24-33.

Kroniek, blz. 76-86, 167-172, 205-212, 371-382.

C. LAMBRECHT,

- De adel in het kanton Nevele (1829-1880), blz. 215-330.

G. LOOTENS,
Catalogus van de bibliotheek van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“, blz. 67-71.

J. LUYSSAERT,
Het Land van Nevele, 1979, jg. X, blz. 72-74.

J. LUYSSAERT,
Ludwig Heppe na 40 jaar weer in Merendree, blz. 200-201.

Redactie, Rechtzetting bij de Catalogus van de bibliotheek van de heemkundige kring, blz. 164.

J. SCHEERDER,
De Graaf van Horne (1524-1586), blz. 3-12.

J. VAN DE CASTEELE,
Een geschiedenis van Vosselare in 1845 door A.L. Van Hoorebeke te boek gesteld, blz. 91-147.
Kanttekening bij een opvoering (n.a.v. „Verslagen over den gemeenteraad van Nevele“ van C. Buysse), blz. 198-199.

J. VAN DE CASTEELE en A. JANSSENS,
Blazoenen op drift op de graftombe van Jan Maarten della Faille te Nevele, blz. 24-33.

R. VAN DE ROSTYNE,
Een vrij zinnige kijk op de figuur van Sinterklaas, blz. 34-37.

J. VAN HEESCH,
De inventarisatie van het bouwkundig erfgoed te Nevele : een voorlopig verslag, blz. 65-66.

Voor u gelezen, blz. 165-166, 202-204, 368-370.

Illustraties

Veldwachter *Edouardus Bekaert* (Zomergem) schoonvader van Kamiel Lootens, met August De Kesel (Zomergem), blz. 39.

Laureaten en jury-leden van de „herdenkingsprijs *B. De Craene*“ op 31 augustus 1980 te Merendree, blz. 207.

Grafmonument van *J.M. della Faille* te Nevele na 1940, blz. 26.

Grafmonument van *J.M. della Faille* te Nevele volgens een ets van Franz Ertinger (1640-1710), blz. 27.

Voorouders van *Jan Maarten della Faille* van Nevele, blz. 28.
Filip de Montmorency, graaf van Horne, kaftfoto afl. 1.
 Kaart met de opstelling van het 4,7 kanon en de weg door *De Praet* afgelegd in mei 1940 te Nevele, blz. 332.
 Veldwachter *Robrecht De Smet* (Landegem) in 1940, blz. 17.
Leon De Vreese, Maurice De Vreese en *Marcel De Witte*, op 27 mei 1940 gedood te Meigem, blz. 157.
 Wapen van de familie *Du Bois de Nevele*, op de preekstoel in de kerk van de Dominikanen te Gent, kafttekening afl. 4 en blz. 370.
 Twee tekeningen van de oude stokerij *Filliers* te Bachte-Maria-Leerne, vóór 1914, blz. 361.
 Grafsteen van *Boudewijn Goethals* en Maria Van Raveschoot in de kerk van Vosselare omstreeks 1845, blz. 113.
 Constructieplaatje van *Heinkel 111 P* uit Merendree, blz. 15.
De Heinkel 111 neergestort in Merendree, blz. 19.
 Luitenant *Ludwig Heppe*, commandant van de Heinkel 111 in 1940, blz. 16.
 Oud-vlieger luitenant *L. Heppe* bij ere-veldwachter R. De Smet (Landegem) tijdens de historische ontmoeting op 1 juli 1980, blz. 201.
 Ets van kasteel „*Ter Meire*“ te Vosselare omstreeks 1845, blz. 102.
Kamiel Lootens als voorzitter van de toneelbond in 1909, blz. 40.
Kamiel Lootens als jong onderwijzer, blz. 42.
Kamiel Lootens met zijn vrouw Marie-Louise Bekaert omstreeks 1938, blz. 43.
 Bidprentje van *Kamiel Lootens*, blz. 59.
 Bidprentje van *Karel Lodewijk Lootens*, vader van Kamiel, blz. 58.
Meigem dorp in mei 1940, blz. 159.
 Achtergelaten voertuigen aan *Merendreebrug* op 30 mei 1940, blz. 184.
Merendree-brug in 1980, blz. 184.
 Bladzijde uit het gedenkboek van 4 juli 1910 „Ter gedenkenis van de groote Nationale Bijeenkomst en Feesten van het Vlaamsch sprekend volk te *Moline* ingericht door de Belgian Club“, blz. 194.
Nevele, Langemunt in mei 1940, blz. 342.
 De „*Pepermolen*“ van Theofiel De Clercq te Bachte-Maria-Leerne in 1917, blz. 163.
 Belgisch pamflet uitgereikt aan de Belgische soldaten aan het kanaal van *Schipdonk*, kaftfoto, afl. 3 en blz. 185.
 Duitse pamfletten uitgeworpen langs het kanaal van *Schipdonk* in mei 1940, blz. 176 en 177.
 Enkele *soldaten* van het 7e Linie 11e Cie. klas 1936 tijdens de „patatjas“ in de Delobbe-kazerne te Mechelen in de loop van 1937, blz. 340.

„Personalkarte“ van *E.J. Van Praet*, op 25 mei 1940 krijgsgevangen genomen te Nevele, blz. 158.

Het 4,7 kanon in de weide van *J. Van Tornhout* in mei 1940 te Nevele, blz. 334.

Steendrukplaat van de kerk van *Vosselare* in 1845, kaftfoto, afl. 2. *Emiel Ysebaert*, in 1969, blz. 160.

Jan LUYSSAERT,
Merendree.

MAAK EVEN TIJD

om uw abonnement voor 1981 te betalen. Ondanks allerlei prijsverhogingen konden we het bedrag op 300 fr. houden voor 1981.

Wilt u zo vlug mogelijk storten of overschrijven op rekening 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele“ v.z.w., Vosselarestraat 16, 9840 Landegem.

KRONIEK

1. Verslagen

- *Zondag 21 december 1980, stalkaarsenwandeling te Poesele o.l.v. de heer André Bollaert. Vijftig aanwezigen.*

Was de weerman ons de voorbije dagen niet te gunstig gezind geweest, toch waren een vijftigtal „moedigen“ aanwezig op het uur van de afspraak.

Guido Schaeck verwelkomde de deelnemers en een deskundige jury verkoos Chantal Standaert uit Vosselare als deelnemer met de origineelst uitgewerkte stalkaars ; mevr. Rita Cocquyt uit Poesele was tweede. Bestuurslid Marcel Michiels overhandigde beiden de traditionele kruik jenever Filliers. Bij de jeugd werden Hans en Nick De Boever uit Poesele als winnaar uitgeroepen, samen met de andere jeugdige deelnemers werden ze met een prijs bedacht.

Tenslotte ontvingen alle deelnemers als herinnering een reproductie van een oude prentkaart van de Poeselse Beentjesstraat omstreeks 1913. Om 17.15 u zette de stoet zich in beweging onder het nieuwsgierig oog van enkele Poeselaars aan wiens blik deze ongewone drukte niet ontgaan was. Onder leiding van de heren Tuytschaever en André Bollaert trokken de fakkeldragers via Paepestraat, Bredeweg, Molenweg en Poekestraat naar de dorpschool. De avondwandeling leek precies een stille protestmars door dit landelijke dorp (ook wel eens smalend de donkerste deelgemeente van Nevele genoemd). Het was alsof de deelnemers aangegrepen waren door de stilte en de rust die Poesele uitstraalt. Ook langs de weg merkten we hier en daar enkele nieuwsgierigen op die deze stille vertoning gade sloegen.

Drie kwartier later werd het eindpunt van de tocht bereikt, de onzekere weeromstandigheden weerhielden er ons van een langere tocht te ondernemen. De kennismaking met het kleinste dorp uit het Land van Nevele was ten einde. In de school werden we, zoals gewoonlijk, opgewacht door Norva en Flora die ons vergastten op hoofdvlees met brood, waarna nog eens rustig werd nagepraat over de voorbije wandeling. De tocht eindigde zoals hij begonnen was... in stilte.

A. BOLLAERT.

- *Zondag 1 februari 1981, elfde statutaire vergadering en lezing door de heer A. RYSERHOVE over „Sterke verhalen, heksen en heksenprocessen in Vlaanderen“ in de parochiezaal van Merendree. Vijftig aanwezigen.*

Om 14.30 opende voorzitter J. Luysaert de elfde statutaire vergadering en heette de vijftig aanwezigen welkom op die mooie winterse dag. In zijn financieel verslag trok penningmeester G. Schaeck even het alarmsignaal en vermaande de leden en het bestuur dat in 1981 zuiniger met het geld moet omgegaan worden omdat anders de uitgaven de inkomsten zullen overschrijden.

Daarna las de voorzitter volgend activiteitenverslag voor.

Zondag 27 januari 1980 : tiende statutaire vergadering in de parochiezaal van Merendree. Voorleggen en goedkeuren van activiteits- en financieel verslag 1979, verkiezing van vijf bestuursleden.

Herdenking van het tienjarig bestaan van de vereniging met een hulde aan de stichters en een tentoonstelling over „10 jaar Land van Nevele“. Voorstelling aan de pers van het boek : Het „Lyskanal“ - Nevele mei 1940, door J. De Vos en A. Janssens.

Zondag 27 januari 1980, lezing door de heer Leo Mets : „Om en rond Merendree-brug in 1940 : de gevechten in Merendree“.

Zondag 17 februari 1980, geleid bezoek aan het Geologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Gent.

Zondag 23 maart 1980, voordracht „Antiek, echt of vals“ door de heer André Van Den Kerckhove, conservator van het Bijloke museum te Gent, in de parochiezaal te Poeke.

Zondag 27 april 1980, voordracht over „De vroegste Geschiedenis van Aalter en Poeke“ door Luc Stockman, in het Ziekenfondslokaal te Lotenhulle.

Zondag 11 mei 1980, „Herdenkingswandeling mei 1940 in Meigem“, o.l.v. de bestuursleden A. Bauwens, A. Janssens en G. Schaeck.

Zaterdag 14 juni 1980, bezoek aan de jeneverstokerij Filliers te Bachte-Maria-Leerne, geleid door de heer C. Filliers.

Vrijdag 27 juni 1980, uitreiking van de jaarlijkse Nieuwlandprijs te Hansbeke aan de meest verdienstelijke leerlingen van het vak natuurkennis in de plaatselijke scholen.

Zaterdag 30 en zondag 31 augustus 1980, in samenwerking met vier andere verenigingen Basiel De Craene-herdenking te Merendree.

- tentoonstelling gewijd aan leven en werk van priester-dichter B. De Craene, uitgave van een catalogus ;
- poëziewedstrijd voor alle debutanten uit Vlaanderen en Nederland ;
- toneelopvoering „Verslagen over den Gemeenteraad van Nevele” door C. Buysse ;
- herdenkingsmis met uitreiking van een heruitgave van het bidprentje van 1956 ;
- evocatie B. De Craene door F. Meyland en opgeluisterd door de koren van Hansbeke.

Zondag 28 september 1980, eerste heemkundige voetzoektocht in het land van Nevele, o.l.v. G. Schaeck en M. Michiels.

Zondag 26 oktober 1980, geleid bezoek aan het Bijloke-museum te Gent.

Zondag 23 november 1980, voordracht door de heer R. Poelman „Hoe maak ik mijn stamboom op ?”, in de leeszaal van de gemeentelijke bibliotheek te Landegem.

Zaterdag 13 december 1980, geleid bezoek aan de tentoonstelling „Benedictus, pater Europae 480-1980” in de St.-Pietersabdij te Gent.

Zondag 21 december 1980, traditionele stalkaarsenwandeling te Poesle, o.l.v. de heer André Bollaert.

De voorzitter vestigde er bovendien de aandacht op dat het tijdschrift met in het totaal ruim 250 bladzijden (N.v.d.r. in 1980 bevatte het tijdschrift juist geteld 384 bladzijden.) aan 300 leden wordt gestuurd. Door „Het Land van Nevele” werd ook *Het „Lyskanal”*. *Nevele mei 1940* van J. De Vos en A. Janssens uitgegeven. De eerste druk (1.000 ex.)

was op minder dan 4 maanden uitverkocht. In september 1980 werd het boek bekroond door de Provincie Oost-Vlaanderen met de prijs voor populair-vulgariserend werk. De uitgave van een tweede druk (500 ex.) bleek dan ook noodzakelijk.

In 1980 werd ook werk gemaakt van de bibliotheek die met ruim twintig nieuwe historische werken werd aangevuld. Een probleem blijft het vinden van een geschikt lokaal om de bibliotheek onder te brengen en ze voor de leden open te stellen.

Tijdens de bestuursverkiezing werden volgende bestuursleden, volgens de statuten ontslagnemend, met handgeklap in hun functie bevestigd : juffrouw I. Buysse en de heren A. Janssens, M. Michiels en J. Van de Castele. Om de leemte aan te vullen die was ontstaan na het ontslag van mevrouw E. Claus-De Zutter in januari 1980, werd de heer André Bollaert uit Poesele voorgedragen als nieuw bestuurslid. Ook hij werd met handgeklap verkozen.

Na deze statutaire vergadering nam de heer A. Ryserhove de „heksenhoek“ in bij het open haardvuur en vertelde tot omstreeks vijf uur over heksen en heksenprocessen in Vlaanderen. Ons medelid Olga Van Belle nam verslag van dit lange verhaal. Opdat de afwezige leden niet alles zouden moeten missen publiceren we hieronder een samenvatting van dit verslag.

In het eerste deel van zijn verhaal vertelt de spreker dat hij reeds in zijn vroege kinderjaren een grote interesse had voor hekserij, toverij en bijgeloof.

Toen hij nog een kleine jongen was kwam af en toe Louise De Swaef bij de kinderen thuiswachten. Zij was het prototype van een heks : oud, arm, grijze tressen haar, een grote neus, op haar wang een bobbel met haartjes, kortom afgrijselijk lelijk.

Ze vertelde over de zwarte madam, over Flabbaard en de hellewagen terwijl haar luisteraars lekker zaten te griezelen.

Een andere zogenoemde toverheks met wie de spreker als kleine jongen kennis maakte was Wieze Neyrinck, ook Zwarte Wieze genoemd. Ze woonde met haar achterlijke zoon Victor in een klein huisje en leefde er van een karig pensioentje.

Ze probeerde haar inkomen wat aan te vullen met het maken van zalf tegen brandwonden. Hiervoor werd ze trouwens door de vrederechter van Zomergem veroordeeld tot 25 fr. boete voorwaardelijk, voor het onwettig uitoefenen van geneeskunde.

Ze bleef haar zalf maken maar vroeg er geen vaste vergoeding meer voor, iedereen mocht nu geven wat hij wilde.

Ze stond dus vooral bekend voor haar kruiden en zalf. Samen met haar zoon Victor ging ze kruiden zoeken in veld en bos, sorteerde ze en hing ze in pakjes te drogen aan de balken van haar huisje, wat bij schemeravond maar een luguber uitzicht gaf. Voor het bereiden van haar zalf ging ze als volgt te werk : in een grote ijzeren kom werden „varkens-smouters“ (navelstrengen) gesmolten ; knoesten van druivelaars werden in de haard verkoold en met een fles tot poeder gerold ; het poeder werd in kruisvorm in het gesmolten vet gestrooid en aan dit alles werd een handvol havergraantjes toegevoegd. De brij werd door een propere linnen doek gegoten en men bekwam nu een grijs vet dat in lege tomaatenblikjes werd gegoten.

Wieze kon ook het geslacht van ongeboren kinderen voorspellen waarvoor ze 1 fr. per voorspelling vroeg.

Ze bezat zelf een middel voor geboortecontrole :

„Plant een rozenstruik. Laat opschieten. Laat zoveel rozenbottels staan als je kinderen zou willen. Knip de andere af 's morgens voor zonsopgang. Werp ze over het hoofd, maar kijk niet om. En zeg : zo doe ik volgens de Zwarte Ambrosius.“

Over de efficiëntie van deze remedie is niets bekend.

De *Zwarte Ambrosius* was een toverboek, dat naar men zei in het bezit was van Wieze.

Het verscheen in 1517 in Antwerpen onder de titel *De Heksenkamer* maar was oorspronkelijk door een Duits Augustijnerpater geschreven in het Latijn *Malus Magnificarum*.

De bedoeling van de pater was de lezers af te schrikken van bijgeloof, maar hij bereikte het tegenovergestelde effect.

Later heeft men begrepen dat Wieze Neyrinck geen heks maar een arme vrouw was, die een ellendig leven leidde.

In Beernem leefde er een echte heks omstreeks 1872 op de Kallemoeieshoogte, op de zuidelijke oever van de vaart, richting Oostkamp.

Ze leefde daar in een bouwvallig huisje, niemand wist waar ze vandaan kwam, niemand kende haar naam en ze zette nooit een voet in de kerk. Ze bedelde en bezat alle eigenschappen van een heks.

Wanneer ze op haar bedeltochten slecht werd ontvangen uitte ze allerlei verwensingen, die bovendien nog bleken uit te komen achteraf. Op een van haar laatste bedeltochten komt ze aan de deur van de prefecte van de congregatie. Die is hondegierig en wil haar niets geven. Kallemoeie uit allerlei verwensingen, daarna heeft men haar nooit meer gezien. In haar armtierige hut vond men een pop die helemaal met spelden en naalden doorstoken was. Dus was ze wel degelijk een toverheks.

In het tweede deel van zijn voordracht onderzocht de heer A. Ryserhove de waarheid van enkele heksenverhalen.

Het eerste verhaal is het proces van Amelie Strobbe, 80 jaar oud. Ze bezat alleen een geit en een huisje met één kamer. De vloer bestond uit aangestampt klei. In de hoek stond een oud bed, vermolmd, pikkel één is afgerot. Ze gaat bij een boer, krijgt een weidepaal, slaat de paal in de grond en bindt haar bed eraan vast. De geit wordt eveneens aan de paal gebonden. De weidepaal schiet en... er groeit een boom in huis. Op zekere dag wordt de geit ziek. Amelie koopt bij een boer lijnzaad, verse koolbladeren en gaat „dienen“ in Aalter, in het Kapelleke „Nood zoekt Troost“. Niets helpt.

Ze besluit bij O.-L.-Heer zelf te rade te gaan. Ze gaat naar de mis en te communie, neemt de hostie mee naar huis en geeft ze de geit te eten. De volgende morgen ligt de geit dood.

(Verklaring : ze ligt reeds dagenlang zonder eten of drinken).

Amelie vertelt het voorval aan de bureu. Deze zijn verontwaardigd over de heiligschennis en verwittigen de Baljuw en de Pastoor. Amelie Strobbe wordt aangehouden.

Ze wordt veroordeeld tot geseling tot bloedenstoe en tot zeven jaar verbanning uit het Graafschap Vlaanderen.

Wij schrijven 1746. Honderd jaar vroeger zou het vonnis geluid hebben : brandstapel.

Een ander proces is dat van Maaïke Karrebroekx, 84 jaar oud, wonende in de Sint-Walburgaparochie in Brugge.

Ze deed haar ronde in de stad om aalmoezen te vragen.

In de Rudderstraat was het huis van een magistraat, waar ze steeds een muntstukje kreeg en een snede brood met stroop.

Elke maand mocht ze zich aanbieden.

Op een keer zijn Meneer en Mevrouw afwezig.

De meid snijdt brood, maar de strooppot is leeg en geld heeft ze niet. De meid komt terug aan de deur en het kind van den huize komt met haar mee. In het deurgat kijkt het kind met verbazing naar het oude Maaïke, dat over haar hoofdje streelt en zegt : „gij zijt een schoon kinneke“ en weg is ze.

Dezelfde avond wordt het kind ziek.

Drie chirurgijnen besluiten dat het lijdt aan een vreemde ziekte, waartegen niets helpt. Het kind sterft.

Een schuldige wordt gezocht : Maaïke.

Ze wordt aangehouden en verschijnt voor de Schepenbank van het Brugse Vrije. In de pijnkelder wordt Maaïke uitgerokken, opgehangen aan kettingen en geschroeid met brandende fakkels, doch er komt geen bekentenis.

Dan wordt gebruik gemaakt van een oud foltertuig, het „Hoedeke van de Minne“, in vlechtwerk, bezet met kleine puntjes en twee schroeven. Het tuig springt stuk, waarin men een zichtbare tussenkomst van de duivel ziet.

Uiteindelijk bekent Maaïke dat ze :

- op driejarige leeftijd haar ziel aan de duivel verkocht ;
- vanaf 10 jaar leeft met de duivel ;
- thans nog elke nacht slaapt met de duivel.

Ze antwoordde zelfs voordat de vragen gesteld worden.

Ze moet de bekentenis ondertekenen en haar handen beven. Het kruisje gelijkt op een T. Men ziet daarin het Talle-teken, het merk van de duivel. Aan heksen is het immers verboden een kruisteken te plaatsen.

Getuigen :

- de beenhouwer heeft de duivel in Maaïkes huisje zien binnengaan ;
- een andere vrouw verklaart, dat Maaïke haar kinderen en beesten heeft betoverd ;
- de bakker heeft de duivel zien neerstrijken in het tuintje van Maaïke, in de gedaante van een grote zwarte vogel ;
- de pastoor van St.-Walburga verklaart : of die vrouw boos is of goed, ik zou het niet weten. Wat ik wel weet is het volgende : was zij niet oud, doodarm en zeer lelijk, dan zou zij op dit ogenblik geen toverheks zijn.

Inderdaad, rijke tovenaressen bestaan niet.

De Griffier schrijft :

„Overwegende de spreekwoordelijke mildheid en goedertierenheid van de pastoor, beschouwen wij om deze reden getuigenis van nul en gener weerde.“

Het vonnis luidt : de vuurdood.

Op dat ogenblik valt een vleermuis naar beneden. Iedereen loopt weg. Nu is het voor iedereen duidelijk : zij is de schuldige voor de ongelukken over de stad. De vleermuis is immers één van de symbolen van Satan. Voor het vangen van de vleermuis worden 40 zilveren schellingen en 10 presentkannen wijn beloofd.

Drie smidseknachten bieden zich aan. Zij wensen ijzeren staven van 3 roeden (10 m) lengte. Met een haak kunnen zij de vleermuis naar buiten brengen. Op een groot houtvuur wordt de vleermuis verbrand.

Maaïke Karrebroekx wordt met het gezicht naar de grond door een paard naar Sint Andries getrokken en levend verbrand.

De as wordt uitgestrooid naar de vier windstreken en haar goederen worden geconfiskeerd.

Na de lezing werden de aanwezigen traditioneel getrakteerd op hoofdvlaakke met bruin brood. Maar lang duurde de gezelligheid niet. Door een technisch defect was de verwarming uitgevallen en veel aanwezigen vertrokken spoedig met ijsskoude voeten naar huis.

Olga VAN BELLE en
Jan LUYSSAERT.

INHOUD

	Blz.
R. MOELAERT, Uit vijf oorkonden over tienden te Hansbeke	387
J. VAN DE CASTEELE, Wapenschilden uit het Nevelse	393
A. BAUWENS, De verdwenen molens van Meigem	402
A. BOLLAERT, Basiel De Craene en... de posterijen	406
A. DAUW, Vlamingen te Moline (Illinois)	408
VOOR U GELEZEN	409
J. LUYSSAERT, Het Land van Nevele, 1980, jaargang XI.	412
KRONIEK	416
1. Verslagen	416

Algemeen voorzitter, voorzitter redactieraad :

J. LUYSSAERT

Veldestraat 8

9841 Nevele-Merendree

voorzitter van de 3e afdeling

Ondervoorzitter :

J. VAN DE CASTEELE, St.-Amandsberg

Secretaris-penningmeester :

G. SCHAECK

Vosselarestraat 16

9840 Nevele-Landegem

Bestuursleden :

A. BAUWENS, Meigem

voorzitter van de 5e afdeling

A. BOLLAERT, Poesele

I. BUYSSE, Poeke

voorzitter van de 4e afdeling

L. DE ROO, Lotenhulle

L. DE RUYCK, Hansbeke

P. D'HOKER, Nevele

D. D'HOOGHE, Nevele

voorzitter van de 1e afdeling

A. JANSSENS, Nevele

L. LAVENT, Vosselare

R. LEENKNECHT, Hansbeke

voorzitter van de 2e afdeling

M. MICHIELS, Vosselare

